

Yasin Athoğlu, *Savaşta ve Barışta Lübnan Marunleri: Aziz Marun'dan İç Savaşa Marunî Kimliği ve atışma, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2014, 494 sayfa. ISBN:978-975-256-429-9*

Turgay DĞEN*

Uluslararası sistemde bölgesel gerilim ve çatışmaların arka planda kalmasını sağlayan iki kutuplu sistemin ortadan kalkmasının ardından, küçük ölçekli çatışmalar ve gerilimler coğrafi olarak yayılma eğilimi göstermiştir. ABD'nin, 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında Afganistan'a müdahalesinin ardından Afganistan'daki etnik ve dini temelli çatışmayı önlemeye yönelik nasıl bir devlet sisteminin başarılı olacağı tartışmaları devam ederken, 2003 yılında Irak'a müdahalesi sonrasında benzer bir sorun bu ülke için de ortaya çıkmıştır. Etnik ve dini temelli çatışmaların durdurulması ve devletin yeniden inşası için devlet yönetiminde etnik ve dini grupların nüfusları oranında egemenlikten pay almaları formülü hep ön planda yer almıştır. 2011 yılı sonrasında Kuzey Afrika ve Orta Doğu'da başlayan halk hareketleri neticesinde önce Libya, sonrasında ise Suriye bu siyasi formül üzerindeki tartışmaların odağına taşınmıştır. Afganistan'daki, Irak'taki, Libya'daki ve Suriye'deki çatışmaların, kendine özgü tarihi arka planları, i ve dış dinamikleri olmakla beraber, çatışmalarının kimlik üzerinden gerçekleşmesi, dış müdahalelerin etkisi altında devam etmesi, etnik ve dini grupların bölgesel ayrışmalarını keskinleştirmesi ve geleceğe yönelik olarak parçalanma ya da kimliklerin nüfus gücü oranında egemenlik payı üzerinde tartışmaların yaşanması ortak noktalar olarak öne çıkmaktadır.

Bu bağlamda bu ülkelerin yaşadıkları süreci anlama ve geleceğe yönelik öngörüler için Lübnan'ın yaşamış olduğu tarihi süreç önemli bir örnek teşkil etmektedir. Yasin Athoğlu'nun yazmış olduğu "*Savaşta ve Barışta Lübnan Marunleri*" adlı eser, Lübnan'daki kimlik algılamalarını, çatışma sürecini ve siyasi çözüm arayışlarını çok boyutlu bir şekilde değerlendirerek, sadece Lübnan'ı değil aynı zamanda yukarıda bahsi geçen devletlerin yaşadıkları sürece ve geleceğe yönelik öngörülere ışık tutabilecek nitelikte bir çalışmadır.

*Araştırma Görevlisi, Niğe Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Siyasi Tarih Ana Bilim Dalı, e-posta: turgaydugen@gmail.com

Lübnan, Orta Doğu'da yaşanan gelişmelerin incelenmesi ve anlaşılması açısından tarihi, siyasi yapısı, demografik ve sosyo-kültürel özellikleri nedeniyle bir laboratuvar gibi görülmektedir. Orta Doğu coğrafyasındaki gelişmeleri anlamak için özel ve daha küçük bir saha olması itibariyle bu benzetme doğrudur. Ancak laboratuvar benzetmesi Lübnan için çok iddialı, determinist bir yaklaşımdır. Çünkü Lübnan'da ve Lübnanlı Marunîlerin tarihinde pozitivist yaklaşımın altından kalkamayacağı bir kaos hali mevcuttur. Atlıoğlu'nun kitabı, bu kaos halini anlama ve anlamlandırma açısından Türkiye'de önemli bir çalışma olarak ön plana çıkmaktadır.

On iki bölümden oluşan kitap, Lübnan'daki Marunî kimliğinin ortaya çıkışından günümüze kadar hem Marunîleri hem de Marunîler merkezli bir Lübnan tarihini ele almaktadır. Kitap, tarihi olayları incelerken farklı tartışmalara girerek yalnızca bir Orta Doğu veya uluslararası ilişkiler kitabı olmasının dışında, farklı alanlar için de Lübnan'ın ve Marunîlerin önemli bir araştırma alanı olduğunu ortaya koymaya çalışmaktadır. Marunî kimliği merkezli olarak Lübnan'da kimlik ve çatışma arasındaki ilişkiye odaklanan bir tartışmayı taşıma iddiasında olan kitap, Lübnan'da siyasi kimliğe dönüşmüş ya da dönüşmeye hazır etnik ve dini kimlikler üzerinden kimlik çalışmaları konusunda önemli örnekler sunmaktadır. Ayrıca, konunun tarihsel arka planı Marunî merkezli olarak Hıristiyan tarihindeki tartışmaları ve mezhepsel ayrışma noktalarını da okuyucuya sunmaktadır. 1099 yılında Haçlıların Lübnan'a ulaşması ve Marunîler ile Vatikan arasındaki ilk iletişim sonrasında, günümüze kadar uzanan bir etkileşim ve himaye dönemi başlamıştır. Orta Çağ'da din temelli olarak Marunîler ile Batı arasındaki kurulan ilişkiler farklı boyut ve zeminlerde günümüze kadar sürmüştür. Kitapta bu ilişkiyi uluslararası ilişkiler perspektifinden takip etmek mümkün olup, bu takip sırasında karşınıza Vatikan, Fransa, İngiltere, İsrail ve ABD çıkmaktadır. Bu aktörlere karşılık ise Osmanlı Devleti, Suudi Arabistan, Mısır, Suriye ve İran'ın, Lübnan'da egemen ya da etkin olduğu görülmektedir. Tüm bu aktörlerin içinde yer aldığı bir oyun ise uluslararası ilişkilerin kavramlarıyla anlamlandırılmaktadır.

Bu aktörlerden her birinin Orta Doğu'ya yönelik yaklaşımları ile ilgili bilgiler içeren kitap, özellikle Osmanlı tarihi ve Türk dış politikası okumaları açısından da okuyucuya farklı bir pencere açmaktadır. Memlûkların Lübnan bölgesinde 1289 yılında başlayan hâkimiyeti, 1516 yılında Osmanlı Devleti'ne geçmiş ve 20. yüzyıla kadar Marunîlerle birlikte diğer bölge halkları Türk devletleri egemenliğinde yaşamıştır. Yazarın çalışmasını yaptığı dönemde ise Marunîlerin "Osmanlı" ve "zalim" kelimelerini yan yana kullanmaları hem Türk tarihi çalışanları hem de Türk dış politikası çalışanları açısından farklı bir akademik çalışmanın çıkış noktasını oluşturabilir.

Tarihi süreç içerisinde Lübnan'ın siyasal sistemindeki değişikliklere geniş bir yer ayıran kitap, bugün Lübnan'daki etnik ve mezhepsel bölünmüşlük üzerine kurulan sistemin gelişim sürecini incelemiş ve profesyonelizm olarak adlandırılan yönetim modelini ortaya çıkaran unsurları ve etkenleri değerlendirmiştir. Konfesyonel sistemin temel ihtiyaçlarından biri olan geniş tabanlı uzlaşımın oluşması, Lübnan'da ise tarih boyunca bu uzlaşımın sağlanamamış olması kitapta öne çıkmaktadır. Bu uzlaşımın sağlanamamış olmasında Avrupa sömürgeciliğinin bölge-

ye gelmesiyle birlikte mezhepler arası rekabetin artması ve dış unsurların bunu kullanmalarının önemli bir etkisi vardır. Kitapta bu süreç anlatılırken bölgedeki Katolik, Protestan ve Ortodoks misyonerlerin faaliyetleri üzerine verilen bilgiler üzerinden, büyük devletlerin bölgede mezhep temelinde geliştirdikleri siyaset ve oluşturabildikleri etki alanları da görülmektedir. Kitapta, profesyonel sistemin sadece siyaset alanında oluşturduğu zorluklar değil aynı zamanda toplumsal hayatta doğurduğu sıkıntılara da yer verilmiştir. Bu konulardan en önemlisi olarak ise mezheplerin kendi hukuklarını uyguladıkları profesyonel sistemde mezhepler ya da dinler arası evliliklere izin verecek bir medeni kanunun Lübnan otoriteleri tarafından bir türlü çıkarılmaması ve bunun ortak bir vatandaşlık ve ulusal kimliğinin gelişmesini engelleyen bir mesele olduğuna değinilmektedir.

Kitapta, modern döneme geldiğimizde de benzer sorunlar devam etmekle birlikte yeni tartışma sahaları da ortaya çıkmıştır. 1950'lerde uluslararası sistemde ve Orta Doğu'da yaşanan gelişmeler Lübnan'ı doğrudan etkilerken, 20. yüzyılda Lübnan ve Marunî kimliği hakkındaki tartışmalar siyasi ayrışmalara ve gruplaşmalara neden olmuştur. İsrail'in kurulması sonrasında Filistin'de başlayan çatışmalar nedeniyle Lübnan'a doğru başlayan yoğun Filistinli göçü Lübnan'ın demografik dengesini olumsuz etkilemiştir. Hassas kimlik dengeleri üzerine kurulan bir yönetim sisteminde demografik yapıyı değiştiren bu tür bir hareketlilik tüm sistemi tehdit etmeye başlamış ve Lübnan'daki yönetim sisteminin sürdürülebilirliği imkânsız hale gelmiştir. Bölgesel konjonktürden kaynaklanan değişimlere karşı dayanıksız olan profesyonel sistem, bir de uluslararası değişimlerin tesirleriyle karşılaşınca, Lübnan merkezli tartışmalar kimlik ve yönetim modellerinden ziyade radikalizm ve şiddet üzerinden şekillenmiştir. Kitapta, modern dönemdeki bölgesel ve uluslararası gelişmelerin Lübnan üzerindeki etkileri incelenirken, 1970-1975 arasındaki Lübnan'daki askeri ve siyasi cepheleşme ile birlikte 1976 sonrası başlayan Lübnan iç savaşı detaylı bir şekilde değerlendirilmiştir.

Kitabın önemli özelliklerinden bir tanesi de, Lübnan'daki önemli Marunî aileleri, şahısları ve siyasi hareketlerinin ayrı başlıklar altında detaylı olarak tanıtmış olmasıdır. Kitapta önemli Marunî ailelerinden Faranjıyye, Cemayel ve Şam'un ailesinin kökenleri, siyasal etkileri ve duruşları anlatılırken, siyasi hareketlerden de Keta'ib Partisi, Ulusal Liberal Parti ve Ulusal Blok hareketleri incelenmiştir. Böylece, yakın dönemdeki Lübnan'daki siyasi gelişmeleri okurken siyasi çekişmeleri ya da iç savaş sırasındaki hamleleri anlamlandırabilmek kolaylaşmaktadır.

Kitapta yer alan birçok konu başlığı üzerinde farklı görüşler ve tartışmalar mevcuttur. Yazar, kitap içerisinde bu tartışmaların taraflarına söz hakkı vermek suretiyle okuyucuyu da tartışmanın içine çekebilmektedir. İlk olarak, Marunîlerin kökeni üzerinde başlayan fikri ayrılıklar modern döneme geldiğimizde kimlik merkezli siyasallaşmış tartışmalara kaymıştır. Kitapta bu kimlik merkezli siyasallaşmış tartışmaların tüm taraflarının görüşleri ele alınırken aynı zamanda konularla ilgili olarak tarafsız tarihçilerin, akademisyenlerin ve gazetecilerin tespit ve görüşlerine de yer verilmiştir. Tarihi derinlik içerisinde birçok aktörün yer aldığı ve farklı konuların ve disiplinlerin iç içe geçtiği karmaşık bir sürecin tartışmaları ekseninde verilmiş olması, kitabı diğer Orta Doğu kitapları arasında özel bir yere taşımaktadır.

Lübnan Marunîlerinin kimliğine odaklanan ve buradan hareketle Lübnan siyasi tarihini ve Lübnan'ın bugünkü mevcut durumuna ışık tutan kitap içerisinde yazar çözüme yol gösterebilecek önerilerde de bulunmaktadır. Lübnan'daki mezhep ve etnik kimlik merkezli çatışmanın sona erdirilmesi ve sürdürülebilir bir yönetim modelinin oluşturulması için yazar şu öneride bulunmaktadır: *“Lübnan'da siyasal, ekonomik ve kültürel olanakların geniş toplumsal kesimler lehine değiştirilmesi, fırsat eşitliğinin ve özgürlüklerin sağlanması ve istikrarlı bir siyasal sistemin oluşturulması, ancak mezhepçiliğe dayalı siyasal ve toplumsal düzeni ortadan kaldıran radikal reformların uygulanmasıyla mümkündür. Mezhepçiliğe dayalı uygulamaların oradan kaldırılmasına ek olarak sekülerizmin siyasal ve toplumsal alanda uygulanabilir hale getirilmesi de bir zorunluluktur.”* Lübnan'daki Marunî kimliği ile Lübnan'daki siyasal ve sosyal sistem hakkında geniş bilgiler sunan kitap, sadece Lübnan için değil, etnik ve dini kimlikler arasındaki savaşın sahası haline dönüşen Orta Doğu coğrafyasına yönelik önemli tespitlere ve önerilere yer vermektedir.